

Kirjallisuutta – Litteratur

Tietotalous geopolittisena ilmiönä

MOISIO, SAMI (2018). *Geopolitics of the knowledge-based economy*. 182 s. Routledge, London.

Tieto jäsentää ja muuttaa maailmaa, yhteiskuntia ja ihmisiä. Viime vuosikymmeninä siitä on tullut myös merkittävä taloudellinen resurssi. Jos teollisen yhteiskunnan tunnushahmo oli tehdastyöläinen, tietoyhteiskunnan tunnushahmo voisi olla utterasti innovoiva maailmankansalainen, joka maksaa veronsa kiltisti kotimaahansa. Mikäli tietoyhteiskuntahypetykseen on uskominen, tällaiset toimijat muodostavat kansantalouden kivijalan.

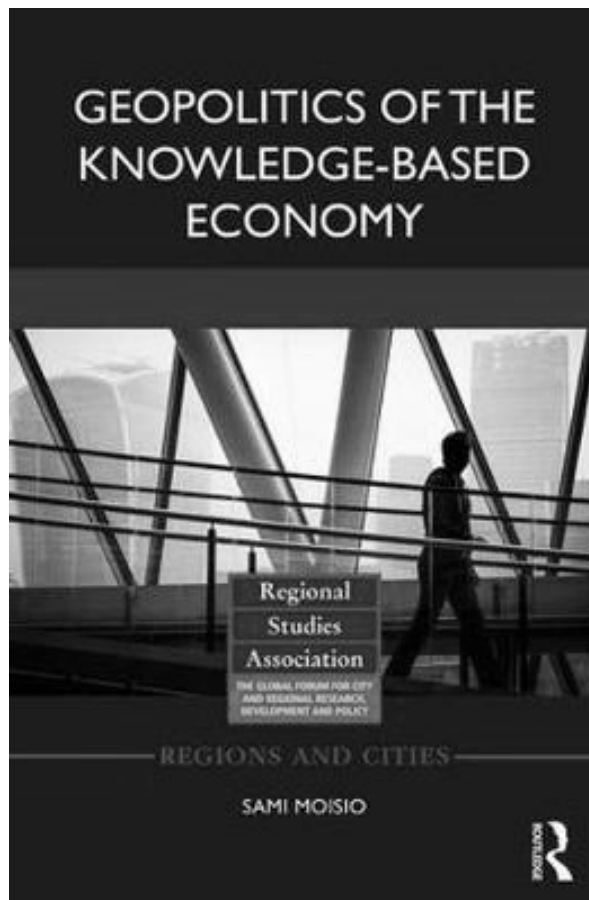
Helsingin yliopiston aluesuunnittelun ja -politiikan professori Sami Moision tuore teos tarkastelee tiedon, talouden ja geopolitiikan muuttuvia suhteita. Keskiössä on ajatus tietotaloudesta (*knowledge-based economy*) prosessina, jonka Moision nimeää tietotaloudellistumiseksi (*knowledge-based economization*). Siinä missä tietotaloudella viitataan usein tiedon taloudellisiin ulottuvuuksiin – vaurauden tuottamiseen tiedon avulla – tietotaloudellistuminen siirtää painopisteen niihin vallankäytön prosesseihin, joilla tieto valjastetaan talouden palvelukseen. Teos onkin ennen kaikkea analyysi tietotaloudellistumisesta läpeensä poliittisena prosessina.

Tietotaloudellistumisessa kilpailulla ja kilpailukyvyllä on tärkeä rooli. Kilpailukyvyistä on tullut tärkeä (vaikkakin sisällöltään usein äärimmäis-

sen epämääräinen) käsite, jota käytetään luovasti kaikenlaisen toiminnan itseoikeutettuna perusteluna. Esimerkiksi kansallisen kilpailukyvyyn ajatus on määrittänyt valtioiden toimintaa voimakkaasti 1990-luvulta lähtien. Sillä on perusteltu esimerkiksi julkisen rahan kanavoimista teknologiavetoiseen tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Kilpailukyky ei kuitenkaan koske vain valtioita, vaan tietotalous

tarvitsee myös kilpailukykyisiä kansalaisia. Tietotaloudessa tärkein pääoma on tietysti tieto, jota yksilöt voivat kasvattaa erityisesti koulutuksen avulla.

Usein politiikkaa ja poliittisia ideoita leimaa kamppailu. Moision teoksesta käy kuitenkin ilmi tietotaloudellistumisen silmiinpistävä piirre: siitä on kamppailtu hämmästyttävän vähän. Poliittikatoimista on toki väitelty, mutta perustava ajatus tiedosta pääomana sekä jatkuva pyrkimys tuon pääoman kasvattamiseen on herättänyt huomattavasti vähemmän keskustelua. Vastaavasti monet tietotaloudellistumisen seuraukset, kuten alueellisten innovaatiokeskittymien luominen, ovat normalisoituneet, rutinoituneet ja epäpoliittisoituneet. Muun muassa näitä teemoja Moision tarkastelee

kirjassaan.

Kirjan ehdoton vahvuus on sen monipuolisuus. Tietotaloudellistumisen tarkastelu ulottuu esimerkiksi kansainvälisiin asiantuntijaorganisaatioihin, valtioon, koulutukseen, kaupunkipolitiikkaan, tieteiliseen tutkimukseen ja yksilösubjekteihin. Myös monitoimijaisuus on analyysille keskeistä.

Tietotaloudellistuminen pitää sisällään laajan joukon poliittisia – vaikkakaan ei aina vaaleilla valittuja – toimijoita: tutkijoita, asiantuntijoita, kansallisia ja kansainvälisiä organisaatioita, virkamiehiä sekä ajatushautomoita. Moisio analysoi toimijoita ja ilmiöitä tukeutumalla monenlaisiin aineistoihin, kuten haastatteluihin, politiikkadokumentteihin, havainnoiteihin ja akateemiseen kirjallisuuteen. Näistä etenkin akateeminen kirjallisuus – nimenomaan tutkimusaineistona – saa paljon tilaa. Akateemisella tutkimuksella itsellään onkin ollut merkittävä rooli tietotaloudellistumisen prosessissa.

Tietotaloudellistumisen kannalta merkittävän tutkimuksen osalta Moisio keskittyy erityisesti kolmeen herraan: Michael Porteriin, Manuel Castelliin ja Richard Floridaan. Tietotaloudellistumiselle on ollut tärkeää, että monet sen avainideat ovat levinneet ”gurun” aseman saavuttaneiden asiantuntijoiden välityksellä tutkimuksesta politiikkaan. Porterin johtamisteoriat ovat olleet Suomessakin keskeisessä roolissa kilpailuvaltioparadigman synnysssä ja vakiinnuttamisessa. Castellin teoriat verkostotaloudesta ovat vastaavasti luoneet ja ruokkineet laajaa hyväksyntää saanutta käsitystä tietotalouden ihannesubjekteista. Richard Floridan ajatukset luovasta luokasta ovat puolestaan olleet merkityksellisiä tietotaloudelle otollisena pidetyille kaupunkipolitiikalle. Tällaista neutraaliksi ja objektiiviseksi miellettyä asiantuntijatietoa on hyödynnetty runsaasti tietotaloudellistumiseen liittyvien prosessien legitimoimisessa ja epäpolitisoisissa.

Akateemisen tutkimuksen lisäksi kirjassa tarkastellaan useita tietotaloudellistumisen geopolitiikkaan liittyviä ilmiöitä. En käy niitä yksitellen läpi, vaan mainitsen muutaman itseäni kiinnostavimman. Yksi niistä on tietotaloudellistumisen ulottuminen yksilösubjekteihin. Koska tietotaloudellistuminen nojaa inhimilliseen pääomaan – ihmisten tietoon ja tietämisen kykyihin – se edellyttää kansalaisia, joilla on paitsi tuota pääomaa myös halu jatkuvasti kehittää ja muokata sitä globaalien kilpailun oletettuihin tarpeisiin. Tämän halun syntymistä ei ole jätetty kansalaisten oman tahdon ja pyrkimysten varaan. Koulutuksen, työelämän ja niitä ohjavan politiikan käytännön tuotetaan käsitystä siitä, mitkä henkilökohtaiset kyvyt ja ominaisuudet ovat toivottuja ja mitkä torjuttuja. Korkeakoulutuksessa pyritään esimerkiksi aktiivisesti luomaan yrittäjämäisyydelle ja liikkuvuudelle otollisia tiloja. Tämän ihannesubjektin geopolitiittinen paradoksi on se, että liikkuvien subjektien ja ylijarjaisien innovaatioverkostojen tehtävä on ensi sijassa palvella kansallisia intressejä globaalissa kilpailussa.

Itselleni teoksen herkullisinta antia on valtion muutoksen analyysi. Moisio kuvaa tarkkanäköisesti valtion merkittävää tehtävää tietotaloudellis-

tumisen prosessissa. Etenkin tietointensiivisiksi nimetyissä Pohjoismaissa valtiot ovat kanavoineet rahavirtoja koulutukseen sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Tämän seurauksena kilpailukyky-puhe on alkanut määrittää yhä vahvemmin paitsi korkeakoulutusta ja tutkimusta myös valtiota ja kansalaisuutta. Monet kirjan esimerkit ovat Suomesta, mikä tekee niistä suomalaiselle lukijalle erityisen kiinnostavia, mutta samalla ne ovat yleistyskelpoisia. Moisio tarkastelee valtiota kansallisten ja kansainvälisten ideoiden ja toimijoiden virtausten kohtaamispaikkana sekä ylijarjaisena pikemmin kuin selkeänä ja yhtenäisenä kokonaisuutena. Suomi on kiinnostava kohde siksi, että sitä voidaan pitää esimerkillisenä tietoyhteiskuntana. Väestö on keskimäärin korkeasti koulutettua, politiikkaa perustellaan tiedolla ja valtio tukee väsymättä innovointia.

Analyysinsa monipuolisuudesta huolimatta Moisio lähes sivuuttaa yhden politiikan kannalta olennaisen toimijajoukon: poliitikot. Poliitiikkaa käsittelevässä tutkimuksessa tuntuu tulleen tavaksi määrittellä poliittisten toimijoiden joukko laajasti, jolloin käsitellään myös niitä toimijoita, jotka eivät ole demokraattisissa vaaleissa valittuja. Näillä toimijoilla ei yleensä ole suoraa poliittista valtaa, mutta sitäkin merkittävämpi asiantuntijavalta. Häiritsevän usein seurauksena on kuitenkin se, että vaaleilla valittujen poliitikkojen rooli politiikassa usein jää taka-alalle ja jopa hämärtyy. Vaikka poliitikot tukeutuvat esimerkiksi Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n suosituksiin ja mielellään antavat osan poliittisesta vastuusta esimerkiksi valtiovarainministeriön kannettavaksi, lienee poliitikoilla kuitenkin edelleen jonkinlainen vaikutus siihen, mitkä ideat lähtevät lentoon.

Moision teoksen ytimessä ovat paitsi tietotaloudellistumisen poliittiset myös ja ennen kaikkea geopolittiset ulottuvuudet, eli ne moninaiset tavat, joilla alueet, tieto, valta ja vauraus liittyvät ja liitetään yhteen. Tiedon tai talouden tavoin myöskään geopolitiikka ei ole olemassa sellaisenaan, vaan prosessina, johon liittyy merkittävää poliittista ja yhteiskunnallista valtaa. Prosessiluontoisuudesta johtuen myöskään tilat tai alueet eivät ole pysyviä tai selkeitä, vaan ylijarjaisia ja huokoisia. Tietotaloudellistumisen geopolitiikkaa voi ajatella myös jonkinlaisena mentaalisenä tilana. Tälle tilalle on keskeistä tulevaisuussuuntautuneisuus, joka perustuu nykyhetken kriisin kokemukseen tai sellaisen konstruointiin. Prosessina tietotaloudellistuminen ruokkii tietynlaisia mielentiloja, kuten luovuutta, rohkeutta, joustavuutta, joiden toivotaan synnyttävän innovaatioita. Moision teos kuvaakin hienosti tietotaloudellistumista paitsi konkreettisena, myös mentaalisenä muutoksena.

Sukupuolentutkijana näen tietotaloudellistumisessa myös kiinnostavia sukupuolittuneita ulottuuksia, joihin teoksessa ei ole tartuttu. Esimerkiksi teknologiapainotteisen innovaatiopuheen sekä tietotalouden keskeisten hahmojen sukupuolittuneisuus olisi kiinnostava jatkotutkimuksen aihe. Se, millainen toiminta nähdään nyt ja tulevaisuudessa taloudellisesti merkittävänä ja ”investoinnin”

arvoisena, on tärkeä kansalaisuutta ja sen sukupuolittuneita valtasuhteita jäsentävä tekijä.

HANNA YLÖSTALO
Helsingin yliopiston tutkijakollegium

Osatotuus totuudenjälkeisen politiikasta

VIHMA, ANTTO, JARNO HARTIKAINEN, HANNUPEKKA IKÄHEIMO & OLLI SEURI (2018). *Totuu- den jälkeen – Miten media selviää algoritmien ja paskapuheen aikana*. 240 s. Teos, Helsinki.

Vielä 2010-luvun alussa yhteiskuntatieteellisissä keskusteluissa viitattiin politiikanjälkeiseen tai demokratianjälkeiseen aikaan. Uusimmassa ”post-aallossa” keskustelu on kohdistunut totuudenjälkeisyyteen olosuhteena, joka luonnehtii olennaisimmalla tavalla yhteiskunnallista poliittista ilmiötä. Tämän aallon lainet ovat lyöneet erityisen korkeina tiedemaailman ulkopuolisissa julkisissa keskusteluissa.

Tutkijoista ja toimittajista koostuvan kirjoittajajoukon laatiman teoksen perusväittämän mukaan vuonna 2016 joukko kehityskulkuja kasautui tavalla, joka synnytti ”laajasti jaetun tuntemuksen” (s. 12) siirtymisestä totuudenjälkeiseen aikaan. Totuudenjälkeisyys ilmenee kirjoittajien mukaan asiantuntijuuden ja median kriisinä, verkostojen vallan kasvuna vanhojen hierarkioiden ja instituutioiden kustannuksella sekä politiikan pelisääntöjen muuttumisena. Kirjoittajien hahmotteleman analyttisen viitekehyksen mukaan näille totuudenjälkeisille ilmiöille ovat luoneet maaperää poliittinen polarisaatio ja teknologinen muutos.

Kaiken kaikkiaan teos on hyvä yleistajuinen tietokirja. Se etenee johdonmukaisesti laajemmasta totuudenjälkeisen ajan ajureiden ja ilmiöiden hahmottelusta suomalaista poliittista julkisuutta esitteleviin tapaustutkimuksiin. Lopuksi teos tarkastelee alaotsikkonsa mukaisesti median mahdollisuuksia ja keinoja selviytyä vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Aihepiiri on tärkeä ja ajankohtainen. Tieto on kautta aikojen ollut keskeinen poliittisen vallan väline ja poliittisten kamppailujen kohde. Tiedon hallinta korostuu erityisesti nyky-yhteiskunnassa, jossa tietoa pidetään taloudellisen lisäarvon tuotan-

tovälineenä. Nykyajalle on myös tunnusomaista, että yhteiskunnalliset keskustelijat peräänkuuluttavat näyttöön perustuvaa päätöksentekoa, ja tiedon tuotantoon, jakeluun ja legitimointiin liittyvät mahdollisuudet ovat lisääntyneet mullistavalla tavalla.

Kirja tarkastelee erityisesti median roolia tiedon välittäjänä, tiedon politiikan areenana ja osapuole- na muuttuneessa toimintaympäristössä. Siten teos auttaa ymmärtämään median ja politiikan keskinäisriippuvaista mutta samalla jännitteistä suhdetta. Kirjoittajien ajatuksia voi kuitenkin lukea myös laajempaan ajankuvauksena, jossa median toiminnan ja toimintaympäristön muutosten kautta avautuu näköaloja esimerkiksi talouden tai kulttuurin ilmiöihin. Teosta voikin suositella myös muille kuin journalisteil- le tai journalismista kiinnostuneille.

Kirjoittajien huomiot teknologisen muutoksen ja poliittisen polarisaation vaikutuksista median ja asiantuntijuuden kriisiin, institutionaalisiin valtarakenteisiin sekä politiikan strategioihin ovat osuvia ja ajankohtaisia. Erityisen ansiokkaasti kirjoittajat havainnollistavat internetin ja sosiaalisen median vaikutuksia tieto- ja viestintäympäristön nopeutumiseen sekä median ristiriitaista kamppailua journalististen periaatteiden ja kaupallisten vaatimusten välillä. Huomioiden osuvuus ja painoarvo eivät olisi vähentyneet, vaikka niitä ei olisi kehystetty kiistanalaisella väitteellä totuudenjälkeiseen aikaan siirtymisestä.

Yhdyn täysin kirjoittajien näkemykseen siitä, että teknologinen kehitys on tehnyt disinformaation leviämisen ja omien ”totuuksien” pönkittämisestä nopeampaa ja helpompaa. Sen sijaan teoksessa toistettu varsin yleisesti jaettu ajatus, jonka mukaan olemme siirtyneet totuudenjälkeiseen aikaan, on politiikan käsitteen ja tutkimuksen näkökulmasta varsin kiistanalainen.

Kuten useat tutkijat ovat ansiokkaasti tuoneet esille, valehtelu ei ole mitenkään uusi tai ennen- näkemätön poliittisen toiminnan strategia. Poliitik-

ka ei koskaan ole ollut faktoilla vaikuttamista tai pyrkimystä totuuteen, vaan retorista kamppailua ja suostuttelua, jossa eetoksella ja päätöksellä on logoksen rinnalla keskeinen rooli. Poliitiikka on tarinoiden kertomista, ja näissä tarinoissa valehtelulla, paskanpuhumisella ja faktojen vaihtoehtoisilla tulkinnoilla on aina ollut keskeinen rooli. Kirjoittajat viittaavat lyhyesti tähän keskusteluun johdannossa ja tarkentavat kantaansa toteamalla, että totuudenjälkeisyydessä on kyse laajasti jaetusta tuntemuksesta uuteen aikakauteen siirtymisestä. Ironista kyllä, juuri tuntemuksiin ja kokemuksiin vetoamista pidetään usein osoituksena totuudenjälkeisyydestä.

Uutta internetin ja sosiaalisen median aikakauden politiikalle näyttäisi olevan se, että yhtäältä omaa agendaan tukevien vaihtoehtoisten totuuksien muodostamisesta ja levittämisestä sekä toisaalta vastapuolen totuuksien tarkistamisesta ja haastamisesta on tullut helpompaa ja nopeampaa. Valheiden etsiminen, paljastaminen ja valehtelusta syyttäminen ovatkin nykyisin valehtelun ohella poliittisen toiminnan keskeisiä strategioita.

Kun valehtelussa, paskanpuhumisessa tai totuuskäsitysten venyttämisessä ei ole kyse mistään uudesta politiikan toimintatavasta, on syytä pohtia, mistä lisääntynyt puhe totuudenjälkeisyydestä tai äkillinen huoli totuuksista kertoo. Miksi poliitikot niin hanakasti kieltävät julkisuudessa politikoivansa? Miksi poliittisten tapahtumien yhteyden perustetaan reaaliaikaisia faktantarkistuskomiteoita? Miksi syntyy ”liikkeitä”, jotka julistavat itsensä moderneiksi ja rationaaliseksi vaihtoehtoiksi poliittisille puolueille?

Mediassa nämä ilmiöt on usein tulkittu valistuneiden liberaalien demokratioiden vastareaktioksi taantumuksellisille populistiselle voimille ja itsekäälle politikoinnille. Totuudenjälkeisyyden toisinaan ottavalle politiikan tutkijalle avautuu kuitenkin mielenkiintoisempi tulkintahorisontti, kun ilmiöitä ryhtyy tarkastelemaan ”politiikanjälkeiseksi” kutsuttuun aikaan sidoksissa olevina poliittisina tekoina, joilla pyritään muokkaamaan politiikan toimintatapoja ja poliittisenä olemisen ja toimimisen ehtoja.

Filosofi Hannah Arendtia mukailleen politiikka ei ole väline, jolla pyritään saavuttamaan jotakin. Sen sijaan politiikka on toimintaa, julkista yhdessä olemista ja samalla mielekkään ihmiselämän keskeisin muoto. Poliittisena olemisen ja toiminnan – ja näin siis mielekkään ja merkityksellisen yksilöllisen ja yhteisöllisen elämän – edellytyksenä on pääsy julkisen alueelle. Julkisen alue, *polis*, ei viittaa ainoastaan päätöksenteon institutionaalisiin tai fyysisiin järjestylihin vaan ennen kaikkea poliittiseen yhteisöön sosiaalisena esiintymisen tai ilmaantumisen tilana. Oleminen ja toiminta julkisen alueella ei ole fyysistä läsnäoloa tietyissä paikoissa tai tilanteissa vaan mahdollisuutta osallistua

julkisiin keskusteluihin ja kokemusta siitä, että on tullut kuulluksi.

Arendtilaisesta näkökulmasta politiikanjälkeisyydessä on kyse julkisen alueen kaventumisesta. Toisin sanoen, politiikkaan osallistumisen mahdollisuuksien kaventumisesta. Poliitiikanjälkeisessä tilanteessa julkisen alueelle pääsy eivät rajoita fyysiset esteet tai institutionaalisten rakenteiden puute vaan esimerkiksi politiikan kielen ammattimaisuus, keskustelujen kaventuminen muutamien

”yhteiskunnallisesti merkittäviksi” määriteltyjen teemojen tai paikkojen ympärille sekä ”vaihtoehdottomuuden politiikka”, jossa toimenpiteet ja ratkaisut esitetään yhteiskunnallisina välttämättömyyksiä.

Ihanteellisista tarkoituksiperistään huolimatta valheiden etsiminen, faktojen penääminen tai (tietynlaisen) rationaalisen ajattelun edellyttäminen saattavat osaltaan johtaa julkisen alueen kaventumiseen politiikan typistytessä teknokraattiseksi ”yhteisten asioiden” manageroinniksi ja jargonin kyllästämäksi faktojenvaihdoksi. Julkisen alueen kaventuminen puolestaan heikentää vaadittua puheenpartta osaamattomien kansalaisten osallistumismahdollisuuksia ja -halukkuutta ja johtaa kasvavaan osatomuuden ja merkityksettömyyden kokemukseen. Tähän poliittisen yhteisöllisyyden rapautumiseen populistit ovat kautta aikojen hanakasti tarttuneet.

Totuudenjälkeisyyden poliittisuutta ja politiikkaa olisi voinut pohtia hieman monipuolisemmin ja itsekriittisemmin. Esimerkiksi edellä esitelty arendtilainen luenta politiikasta olisi tarjonnut tekijöille oivan mahdollisuuden syventää aikalaisdiagnoosiaan tietämisen politiikasta ja totuudenjälkeisyydellä politikoinnista. Hyväksymällä lähtökohdakseen teesin, jonka mukaan ihmiset jakavat tunteen uuteen aikakauteen siirtymisestä, teos sivuuttaa täysin esimerkiksi kysymykset siitä, ketkä totuudenjälkeisyydestä puhuvat tai miten siitä puhutaan. Nyt teoksen näkökulma totuuksien ja politiikan suhteisiin jää väistämättä vajaaksi. Samalla teos tekee tahtomattaankin performatiivista työtä mainitun tuntemuksen vahvistamiseksi.

Totuuden jälkeen on ensisijaisesti yleistajuinen tietokirja. Teoksessa käytetään kuitenkin siinä määrin tieteellisille julkaisuille ominaisia ilmauksia, että esitän lopuksi muutamia metodologisia huomautuksia. Nämä toivoakseni havainnollistavat sitä miksi sosiaalinen konstruktionismi ja siihen liitty-

vät ajatukset kielen merkityksestä ”todellisuuksi-en” ja ”totuuksien” rakentamisessa ovat edelleen relevantteja ideoita politiikan tutkimuksessa.

Teoksessa viitataan 14 teemahaastatteluun tutkimusaineistona, jota on käytetty kirjallisuuden ohella analyttisen viitekehyksen rakentamisessa. Kirjoittajat eivät kuitenkaan avaa tutkimusaineiston keräämiseen ja analysointiin liittyviä periaatteita. Lukijalle jääkin epäselväksi, miten haastatteluita on analysoitu, miten haastattelut ovat vaikuttaneet viitekehykseen, tai millaisen päättelyn kautta haastatteluteemoihin on päädytty.

Haastatteluihin viitataan teoksessa samalla, kun esitellään valittuja tapaustutkimuksia ja pohditaan median keinoja selviytyä vallitsevassa tilanteessa. Haastattelusitaateista ja niitä ympäröivästä tekstistä jää vaikutelma, että haastatteluita ei ole käytetty analysoitavana tutkimusmateriaalina vaan lähinnä journalistisena työkaluna vahvistamaan kirjoittajien viestiä. Tutkimushaastattelu eroaa kuitenkin journalistisesta haastattelusta siten, että haastattelut eivät ole tiedonantajia, jotka siirtävät tietoa ja näkemyksiään haastattelijalle, vaan osa tutkittavaa ilmiötä.

Analyysissa tutkijan huomion tulisi kohdistua siihen, millaisia merkityksiä haastateltavat antavat ”totuudenjälkeisyydelle”, miten he puhuvat siitä, millaisesta positiosta käsin he puhuvat ja miksi he puhuvat siten kuin puhuvat. Toisin sanoen siihen, miten haastatellut viestinnän ja markkinoinnin ammattilaiset rakentavat sosiaalisesti ”todellisuutta” – ja ”totuutta” totuudenjälkeisestä ajasta.

JUHO LUUKKONEN

*Geotieteiden ja maantieteen osasto,
Helsingin yliopisto*

Ulottuvuuksia jokaisen oikeuteen maisemassa

EGOZ, SHELLEY, KARSTEN JØRGENSEN & DENI RUGGERI (2018; toim.). *Defining landscape democracy – A path to spatial justice*. 245 s. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.

”Kaikki asuvat maisemassa” (s. 62), mutta mitä kaikkea demokratian ja oikeudenmukaisuuden toteutuminen maisemassa ja tilassa itse asiassa tarkoittaa? Maisema-arkkitehtuurin professorit Shelley Egoz, Karsten Jørgensen ja Deni Ruggeri ovat

koonneet tähän artikkelikokoelmaan monipuolisen valikoiman teoreettista pohdintaa, käsitteiden määrittelyä sekä erilaisia tapaustutkimuskohteita, joiden avulla maisemaa ja demokratiaa tarkastellaan käsiteparina. Mukaan valittujen 20 artikkelin kirjoittajat ovat tutkijoita, tieteenharjoittajia ja ammattilaisia suunnittelun, maantieteen ja maisemaarkkitehtuurin aloilta.

Teos on jaettu kahteen osioon. Ensimmäisessä luodaan teoreettista viitekehystä keskustelulle

paneutumalla avainkäsitteiden – maiseman ja demokratian – määrittelyyn sekä keskustelun rajaamiseen. Käsitteitä avataan sekä toisistaan irrallisina että käsitteparina. Toisessa osiossa keskustelua konkretisoidaan esimerkkien ja tapaustutkimusten kautta. Käytännön esimerkkien ohella useassa artikkelissa viitataan Euroopan neuvoston laatimaan *Eurooppalaiseen maisemayleissopimukseen (European Landscape Convention, 2000)*, mikä kytkee pohdinnan käytäntöön ainakin Euroopan tasolla. Samalla korostuu sopimuksen linjaus siitä, että maisema, elinympäristöt ja kaupunkitila kuuluvat kaikille. Virkistävää ja mielenkiintoista kirjassa on kuitenkin se, etteivät artikkelit keskity yksinomaan eurooppalaiseen kontekstiin, vaan mukana on esimerkkejä myös Pohjois-Amerikasta, Libanonista, Turkista ja Kolumbiasta.

Teoreettiset artikkelit avaavat hyvin maisemademokratiakeskustelun ongelmia ja moniulotteisuutta: jokaisen oikeutta maisemaan voidaan lähestyä monesta suunnasta, eikä demokratian käsitteleminen ole millään tavalla yksinkertaisia. Erityisen syvälle demokratian eri merkityksiin ei upota, mutta kirja kuitenkin osoittaa, että esimerkiksi liberaali, vuorovaikutteinen, deliberatiivinen ja radikaali demokratia tarkoittavat eri tulokulmia maiseman suunnitteluun ja julkisen tilan käyttämiselle. Kirjan ensimmäisessä artikkelissa Lillin Knudtson lähestyy suunnitteluprosessia pohtimalla, mistä tekijöistä oikeudenmukaisuus ja demokraattisuus syntyvät, jos ja kun prosessia ja vaikuttamisen mahdollisuuksia tarkastellaan demokratian eri linssien läpi. Heti seuraavassa tekstissä Michael Jones jatkaa samaa keskustelua jakamalla maisemasuunnittelun osallistumisen kanavat sen mukaan, edustavatko ne

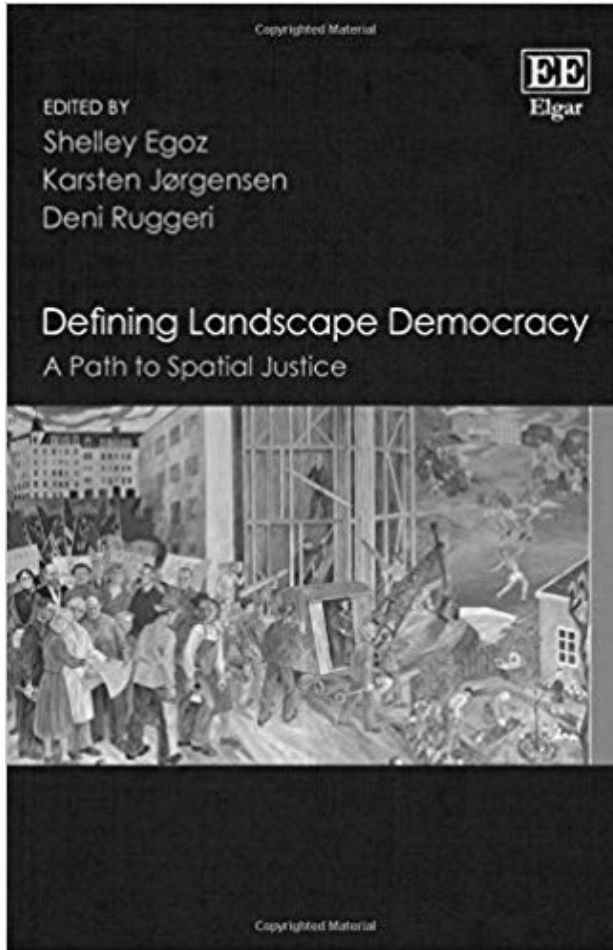
liberaalia, populistista, radikaalia vai konservatiivista demokratian tulkintaa. Kolmannessa artikkelissa libanonilainen Jala Makhzoumi kuvaa, kuinka arabimaissa demokratia edustaa länsimaisen perinnön kolonialistisia tarkoituksiperiä, globalisaatiota sekä yhdysvaltalaisista neoliberalismia. Demokratia oikeudenmukaisuuden mallina on esiteltävä yhteisöille käytännön ja ruohonjuuritason toimintata-

pojen kautta – siihen ei ole mahdollista ”pakottaa” ylhäältä käsin.

Yksi mielenkiintoisimpia ja ajankohtaisimpia tekstejä kirjassa on Charles Geislerin artikkeli ilmastomuutoksen mahdollisista seurauksista demokraattiselle maankäytölle. Ilmastopöytäkaupungit ja yhteisöt joutuvat väistämättä pohtimaan, keillä on oikeus vaikuttaa maankäyttöön ja maisemaan liittyvään päätöksentekoon ja millä tavoilla. Geisler kysyy myös, miten enemmistön äänille perustuva demokraattinen päätöksenteko ylipäättään toimii nykyisessä tilanteessa, jossa ilmastomuutoksen hillitsemiseksi tarvitaan nopeita ja tehokkaita päätöksiä. Hän huomauttaa, että

ilmaston- ja ympäristönmuutokset ja niiden vaikutukset ovat jopa tutkijoille vaikeita ymmärtää. Onko siis lähtökohtaisesti mahdollista luottaa siihen, että kansalaisten tieto ja ymmärrys riittävät päätöksentekoon? Geisler esittää vaihtoehtona siirtymistä ”vihreään demokratiaan” (*green democracy*), jossa ympäristöasiat nostetaan keskiöön ja yhteisöt sekä organisaatiot vallankäyttäjiksi.

Kirjan ensimmäinen osio antaa kattavan käsityksen demokraattisen maiseman tulkinnosta. Se pohjustaa hyvin seuraavaa osuutta ja auttaa tulkitsemaan siinä esitelyjä esimerkkejä. Yksittäinen tapauskin voi sisältää useita eri ulottuvuuksia: se

voi olla demokraattinen yhdellä tapaa ja epädemokraattinen toisella. Yhden esimerkin tästä esittelevät Lilli Lička, Ulrike Krippner ja Theresa King esitellessään Wienin Donauparkia, jonka suunnitteluprosessi oli aikoinaan ylhäältä ohjattu ja suljettu, mutta joka on puistona saavuttanut tavoitellut merkitykset julkisesta ja vihreästä kaupunkitilasta. Nykyisin puistoa käytetään monipuolisesti ja luovasti, ja se ”tuo jokapäiväisen elämän lähemmäs Tonavan rantaa” (s. 122).

Kirjan toisessa osiossa lähestytään aiheita tapausesimerkkien avulla. Kohteet ja tapaukset ovat hyvin erilaisia, ja niitä käsitellään erilaisista näkökulmista käsin. Osio alkaa mielenkiintoisella pohdinnalla maisema-arkkitehdeistä asiantuntijoina ja ammattilaisina, joiden koulutukseen maisema-arkkitehtuurin niin sanottu demokraattinen käänne (*democratic turn*) kohdistaa uudenlaisia paineita. Tämä Paula Horriganin ja Mallika Bosen luotsaama keskustelu on erityisen mielenkiintoinen maisema-arkkitehdeille sekä suunnittelukoulutuksen parissa toimiville. Myös Richard Alomar pohtii maisema-arkkitehdin ja suunnitteluprofession roolia demokraattisen maiseman ja tilan tuottamisessa. Hän esittelee kolme tapausta, joiden avulla hän kiinnittää lukijan huomion erilaisiin rajoihin tai esteisiin maisemassa, sen suunnittelussa ja tilankäytössä. Rajat voivat olla konkreettisia, kuten alueiden tai tonttien rajoja, tai piilossa olevia, kuten olemassa olevan infrastruktuurin asettamia reunaehtoja. Joskus rajat ylitetään, joskus niiden ehdoilla on pakko toimia. Rajojen merkitykset ja perusteet saattavat hahmottua suunnittelun osapuolille eri tavoin.

Andrew Butler kuvaa artikkelissaan hyvin maiseman eri tulkintojen ja merkitysten moniulotteisuutta. Jokaisen henkilökohtainen ymmärrys ja näkemys on erilainen ja sellaisenaan aina riittämätön suurimmalle osalle muista saman maiseman tai paikan tulkitsijoista. Maiseman arvottamiseen onkin otettava mukaan mahdollisimman monien näkemys – sekä asiantuntijoiden että niiden, joille kyseinen maisema ja paikka on oma elinympäristö. Butler huomauttaa, että demokraattinen lähestymistapa on paremmin mukana suunnitteluun ja maiseman arviointityöhön liittyvässä keskustelussa kuin itse työssä, jota edelleen tehdään varsin asiantuntijavetoisesti. Butlerin mielestä olisikin reilua

tunnustaa, että käytäntö ja retoriikka palvelevat demokraattisten arvojen eri ulottuvuuksia.

Butler myös korostaa sitä, että konflikteja tai ristiriitaisia arvoja ja näkemyksiä ei saisi piilottaa tai yrittää peitellä. Tietystä paikasta tiettyinä aikoina laadittu maisemaselvitys kertoo vain sen hetken tilanteen dynaamisessa ja jatkuvassa prosessissa. Sillä hetkellä on voitu päätyä johonkin kompromissiin, mutta on tärkeää, että tukahdutetut arvot tai näkemykset tiedostetaan ja että kokonaisuus voidaan milloin tahansa nostaa uudelleen käsiteltäväksi. Suunnittelutyö ja maiseman arviointi olisikin nähtävä jatkuvana oppimisprosessina.

Aiemmin mainitsemani Ličkan, Krippnerin ja Kingin artikkeli kytkeytyy tähän Butlerin huomiioon. Esittelemällä Donauparkin suunnittelun historiaa kirjoittajat kuvaavat hyvin, miten aikaan sidottu ajattelu ja maailmankuva muokkaavat kaupunkitilaa ja sen käyttöä. Maisema elää ajassa, mutta sitä koskevat päätökset tehdään tiettyssä hetkessä osana laajaa ja monimutkaista kokonaisuutta, jossa aika on yksi tekijä.

Viimeisenä nostan esille Ruggerin artikkelin, jossa hän esittelee asukasyhteistyöprojektin italialaisen taantuvan kaupungin, Zingonian, kehittämiseksi. Ammattisuunnittelijat, yliopistot ja opiskelijat tekivät yhteistyötä monella eri tavalla asukkaiden ja paikallisten organisaatioiden kanssa luoden tarinaa menneestä, nykyisestä ja tulevasta asuinympäristöstä. Hanke kesti usean vuoden ajan. Harvinaisen pitkä kesto oli äärimmäisen tärkeää pitkäaikaisen vaikuttavuuden saavuttamiseksi. Käytännössä hanke muutti koko kaupungin julkisuuskuvaa ja sen mitä siitä uutisoidaan: rikoksista uutisointi kääntyi yhteistyöstä kertomiseen.

Kaiken kaikkiaan teos lähestyy teemaansa monipuolisesti eri lähtökohdista ja tulokulmista. Kokonaisuus on mielenkiintoista luettavaa erityisesti suunnittelijoille, mutta myös kaupunkisuunnittelun teorioiden syvemmissä vesissä uivalle tutkijalle ja tieteenharjoittajille. Uskon, että kirja on mielenkiintoinen myös valtiotieteilijöille, sillä se tarjoaa uusia näkökulmia demokratian tulkintaan.

TIINA MERIKOSKI
*Rakennetun ympäristön laitos,
 Aalto-yliopisto*